

Joanna Kowalik-Bylicka

Bronisław Szlubowski 1855-1939

Radzyński Rocznik Humanistyczny 16/1, 288-292

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

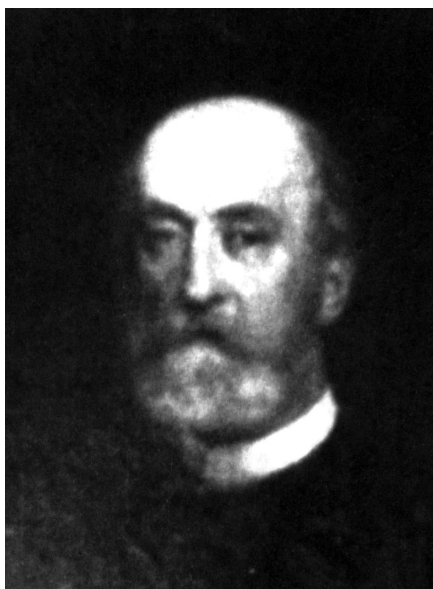
Bronisław Szlubowski (1855-1939)

Szlubowski Bronisław (1855-1939), h. Korwin, ziemianin, właściciel majątku z siedzibą w Radzynie Podlaskim, działacz społeczny i polityczny.

Ur. 7 X 1855 r. w Radzynie, na chrzcie otrzymał imiona: Bronisław Feliks Maria Franciszek Antoni Wojciech Józef. Syn Stanisława Floriana Szlubowskiego, właściciela majątku radzyńskiego i Bogumiły Bronisławy, c. Wojciecha Korwin Prendowskiego, znanego z gospodarności dziedzica dóbr Czyżowa Szlacheckiego i Zawichostu oraz Kolety Łąbeckiej. Br. miał dwoje starszego rodzeństwa Henryka (ur. 1852 r.) i Marię (ur. 1853 r.) oraz siostrę bliźniaczkę Konstancję. M. zmarła przy urodzeniu bliźniaków, miała 24 l.

Herb rodziny - Ślepowron, zwany również Korwin, przedstawia w polu błękitnym podrywającego się do lotu, trzymającego w dziobie złoty pierścień czarnego kruka na srebrnej podkowie z krzyżem kawalerskim złotym. Najwcześniejsze źródłowe informacje o rodzie pochodzą z pocz. XVII w. Gniazdem rodzinnym Szlubowskich było Szlubowo w z. ciechanowskiej. W XIX w. rodową siedzibę stanowił maj. Opole w pow. włodawskim. W 1834 r. dziad Br. - Antoni, s. Józefa, zakupił dobra Radzyń w pow. radzyńskim. Transakcja niniejsza ustawiła Antoniego - sędziego pokoju pow. włodawskiego - w szeregu największych właścicieli ziemskich pow. radzyńskiego. Synowie Antoniego - Stanisław Florian i Józef - pełnili funkcje sędziów pokoju, byli członkami Tow. Roln., wchodzili w skład Rady Opiekuńczej szpit. Św. Kunegundy w Radzynie. W 1869 r. radzyńska linia Szlubowskich otrzymała tytuł hr. nadany im przez papieża Piusa IX.

Ojciec Br. - Stanisław Florian - zm. w Radzynie 22 IV 1895 r. w wieku 81 l. Jeszcze za jego życia Henryk i Br. otrzymali część z radzyńskich włości. Br. został właścicielem dóbr Chomejowa Wola, zwanych też Olszewnicą, a Henryk - dobra Białka i Kostunin. Ostatecznego działu rodzinnego dokonano w 1896 r. Siostry

Konstancja i Maria zrzekły się swoich praw do maj. Radzyń na rzecz Br. Powodem, dla którego głównym spadkobiercą został najmłodszy s., a nie najstarszy, była prawdopodobnie choroba Hen. U kresu życia ubezwłasnowolniony, wydaje się, że tylko przez krótki okres czasu samodzielnie zarządzał swoją schedą. Zm. 27 V 1927 r. mając 75 lat.

W 1892 r. Br. poślubił Zofię Chłapowską (ur. 15 V 1869 r.) pochodzącą z Wielkopolski z rodu Chłapowskich z Kopaszewa. Zofia była c. Anny i Kazimierza, a wnuczką gen. Dezyderego Chłapowskiego z Turwi, prekursora nowoczesnego roln. Ślub odbył się 26 IV 1892 r. w Kopaszewie. Krótko potem Br. uległ poważnej chorobie, jej wynikiem był postępujący paraliż. Szlubowscy nie mieli dzieci. U kresu życia na spadkobierców wybrali synów Bronisławy z księżąt Woronieckich Doria Dernałowicz – siostrzenicy Br. Akt przysposobienia Adama i Stanisława sporządzono w 1938 r.

Pomimo choroby, Bronisław sprawy maj. prowadził doskonale. Dobra składająca się z czterech folwarków i funkcjonujących tu zakładów przemysłowych: gorzelnia, cegielnia, tartaku, młyna i miejsc eksploatacji torfu w opinii współczesnych były bardzo dobrze zarządzane. Br. był człowiekiem bardzo czytany, niezwykle inteligentnym, zaangażowanym w życie polityczne.

W okresie zaborów, w latach wzmożonej rusyfikacji tak, jak inni ziemianie włączył się aktywnie, w działalność mającą na celu obronę polskości i wiary oraz pracę społeczną. Jednym z przejawów walki Polaków z nasilającą się po powstaniu styczniowym rusyfikacją były starania podejmowane w celu ochrony bądź tworzenia polskiej szk. elementarnej. Postawa Br. była w tym przypadku zdecydowana. Wycofał fundusze na utrzymanie szk. w mieście z chwilą wprowadzenia nauczania w jęz. ros. Zabronił pracownikom ze swoich dóbr posyłać do niej dzieci. Sam zorganizował naukę dla nich w maj. Władze zaborcze próbowały wyegzekwować od Szlubowskiego fundusze na szk. w sądzie.

Głośną sprawą, w którą zaangażowany był osobiście właściciel Radzynia była walka w obronie kościoła w Opolu, dawnym maj. Szlubowskich. Przodkowie Br. ufundowali tam kościół, który pełnił rolę rodowej kaplicy grobowej. W czasie, kiedy stawiano kaplicę miejscowa par. łacińska posiadała stary kościół par. Początkowo była tam również świątynia unicka, ta jednak ze względu na wiek uległa zniszczeniu. Wobec takiej sytuacji ówczesny administrator diec. lubelskiej – bp Wojciech Skarszewski, przekazał unitom w użytkowanie świątynię par. w Opolu. Katolicy natomiast otrzymali zgodę od Szlubowskich na odprawianie mszy w kaplicy rodzinnej, która zaczęła funkcjonować jako kościół p.w. Zwiastowania NMP. Wciąż jednak składano tam prochy zm. z rodziny fundatorów. W okresie prześladowań unitów, w 1890 r. zniesiono par. opolską, jej z. przekazano par. prawosł. Ufundowana przez Szlubowskich kaplica stała pusta. Podziemia ograbiono, zbezczeszczone pochowane tam ciała. Przez lata, mimo wielu starań miejscowej ludności, nic się nie zmieniło. Dopiero ukaz tolerancyjny z 1905 r. dał nową nadzieję na odzyskanie świątyni. Wysłano do Petersburga prośbę o jej odzyskanie, jednak wobec braku odpowiedzi przystąpiono do jej okupacji. Na skutek decyzji gub. siedleckiego w 1907 r. kościół oddano duchowieństwu prawosł. Cerkiew przystąpiła do jej ostatecznego

zajęcia, a dla podkreślenia tego faktu 4 XII 1907 r. dokonano jej poświęcenia. Walkę o kościół podjęli, obok parafian także potomkowie jej dawnych właścicieli – Br. Szlubowski oraz hrabina Wielhorska z Rzymu. Wobec bezskuteczności działań sprawę poddano pod obrady parlamentu rosyjskiego. Interpelacja przygotowana przez Koło Polskie w Dumie Państwowej podpisana została przez 38 posłów, a omawiana była w 1910 r. obrońcy kościoła w Opolu przegrali walkę w ostatecznym głosowaniu. Kościół pozostał w rękach prawosł., do 1918 r. pełnił rolę cerkwi. Rekompensatą było zezwolenie władz na budowę nowej świątyni. Historię świątyni w Opolu oraz walkę o nią opisał sam Br. w książce „O kościół w Opolu” wydanej w 1910 r.

W okresie zaborów w maj. radzyńskim Br. organizował spotkania – zjazdy ziemian i chłopów, podczas których rozmawiano o pracy w obronie polskości i wiary. W czasie wizyty duszpasterskiej biskupa Jaczewskiego w Radzynie w 1905 r., Szlubowscy zorganizowali uroczystą oprawę tego wydarzenia. Kilkanaście lat później w 1918 r. Br. był również wśród witających bp H. Przeździeckiego – ordynariusza wskrzeszonej diec. podczas przyjazdu do Siedlec.

Działalność na polu politycznym, obywatelskim uzupełniała aktywność Szlubowskiego na polu społecznym. Przybierała ona różne formy i często wykraczała poza zakres zwykłej pomocy. Jednym z przejawów pracy dla miejscowej ludności było zakładanie przy dworach ochronek. Ochronka działała m.in. w Radzynie, przy folwarku Gubernia. Szlubowscy anonimowo wspierali również zdolną młodzież z teren maj.

Szlubowski włączył się również w działalność organizacji rolniczych. W 1909 r., wzorem innych miejscowości w powiecie powstało kółko rolnicze. W 1910 r. liczyło 69 czł. Jej prezesem był początkowo Br., w latach późniejszych Adam Źarski – administrator dóbr radzyńskich. Właściciel maj. radzyńskiego niejednokrotnie figurował jako wspierający finansowo działalność nie tylko miejscowego kółka rolniczego, ale i CTR. Za główne zadania kółek uważano podnoszenie poziomu kultury rolnej we wsiach położonych niedaleko centrum dóbr. Było to możliwe dzięki sukcesywnie kupowanym narzędziom, wprowadzaniu nawozów sztucznych oraz prowadzeniu edukacji rolnej. KR w Radzynie kupowało narzędzia i sprzęt rolniczy, nawozy, organizowało również kursy i pogadanki dotyczące nowych metod upraw i nawożenia. W celu umożliwienia włościanom dostępu do nauki, założono gospodarstwo doświadczalne.

Radzyńskie KR w 1913 r. zorganizowało wystawę. W komitecie zasiadali Br. Szlubowski, jego małżonka Zofia, ksiądz Czetweryński oraz inni ziemianie i czł. stowarzyszenia. Relacje z wystawy zamieściła gazeta „Wieś i dwór”. Prezentowano na niej produkty rolne i zwierzęta hodowlane z okolicznych maj. i gospodarstw, maszyny rolnicze z radzyńskiej fabryki Laskowskich, warsztaty tkackie i wyroby podopiecznych Koła Zjednoczonych Ziemianek w Radzynie pod kierownictwem Z. Sz. W trakcie trwania wystawy radzyńskie Tow. Miłośników Sceny i Muzyki prezentowało swój dorobek. Z dbałością o rozwój oświaty rolniczej w pow. radzyńskim związana była również fundacja folwarku Kąty. Wydzielony z obszaru należącego do dóbr radzyńskich przeznaczony był przez Br. na cele kult.-oświat., prawdopodobnie na szk. roln.

Politycznie Br. Sz. przez wiele lat związany był z narodową demokracją. Zaangażowany był również w działalność Związku Ziemian. W latach 1918-1920 należał do grona członków Kom. Rewizyjnej tej organizacji. Zaangażowanie polityczne Br. przejawiało się również w działalności wydawniczej. Jej wynikiem był ukazujący się w Warszawie w latach 1914-1915 dziennik „Głos. Dziennik Polityczny” omawiający bieżące wydarzenia w kraju i na świecie. Bronisławowi przypisuje się również autorstwo pracy, która ukazała się pod pseudonimem „Korwin”. Tekst pt „Jak w obecnej chwili przedstawia się sprawa polska? Kilka uwag na czasie” prezentował poglądy polityczne autora na temat kształtu niepodległej Polski.

W historię Radzyna Br. Szlubowski zapisał się przekazaniem pałacu na rzecz Państwa. Stosowne dokumenty podpisano w Warszawie 29 V 1920 r. Rezydencja została przekazana Ministerstwu Spraw Wojskowych na cele związane z wojskowością.

Działalność Br. wspierała ż. Zofia. Tak, jak w innych majątkach, również w Radzynie zorganizowano Koło Zjednoczonych Ziemianek (od 1907 Tow. Zjednoczonych Ziemianek), które prowadziło działalność oświat. i społ. wśród kobiet wiejskich. Kołem radzyńskim kierowała Z. Szlubowska. Pod opieką ż. Br. znajdowała się czytelnia prowadzona w maj., w której udostępniano miejscowej ludności elementarze, ilustrowane czasopisma, poradniki rolnicze, beletrystykę. Czytelnię odkryły władze ros. w 1907 r. Wypożyczalnię książek w maj. radzyńskim prowadzono również po odzyskaniu niepodległości. Pod szczególną opieką Z. Szlubowskiej znalazł się również powstały w 1921 r. przy parafii radzyńskiej sierociniec zwany „Domem Św. Józefa”. Dziećmi opiekowały się ss. Albertynki. Przełożoną zakładu była s. Longina, personel stanowiły natomiast cztery wychowawczynie oraz pielęgniarka. Pobyt w przytułku był bezpłatny.

Schorowany Br., zm. w Warszawie 19 XII 1939 r. Pogrzeb, który odbył się w wojennych warunkach i skromnej oprawie, zgromadził przedstawicieli ziemiaństwa. Msza pogrzebowa odprawiona została w kościele p.w. Św. Krzyża na Krakowskim Przedmieściu i tam też, w podziemiach, spoczęły jego szczątki. Zgodnie z testamentem miejscem pochówku miał być Radzyń. Maj. radzyński otrzymać mieli Adam i Stanisław Doria-Dernałowicze. Majątek Olszewnica (Wola Chomejowa) odziedziczyła Zofia. Dawna właścicielka Radzyna podczas wojny przebywała w Warszawie. Była tam na pewno w trakcie walk powstańczych w 1944 r. Po wojnie zamieszkała w Krakowie. Dożyła wieku 92 l. Zm. 14 XII 1961 r.

BIBLIOGRAFIA:

APL, RGL z lat 1837-1866, sygn. Adm. 1210; SGUds.S, sygn. 2; UWL, WPOiZ. sygn. 85; UWL, WSP, sygn. 1983; APL-OR, Hipoteka w Radzynie Podlaskim, sygn. VII/ 23, 151, 152, 153, 495; APS, Akta Żandarmerii Guberni Siedleckiej, sygn. 320; D. Chłapowski, *Chłapowscy: Kronika rodzinna*, Warszawa 1998; B. Doria-Dernałowicz, *Dziennik (pamiętnik) z lat 1939-1945*, k. 108, 149, rękopis w posiadaniu rodziny Doria-Dernałowicz; „Głos. Dziennik polityczny”, R. 1914-1915; A. Górak, *Kartusz herbowy z kościoła Św. Anny w Radzynie Podlaskim*, „RRH”, T. 4, R. 2004, s. 20-23; M. Górka, *Gdybym mniej kochała. Dziennik z lat 1889-1898*, Warszawa 1996; S. Jarmuż, *Szkice z dziejów Radzyna Podlaskiego i*

byłego powiatu radzyńskiego, Radzyń Podlaski 1995; A. Kopruckowniak, *Aktywność narodowa ziemian lubelskich w latach 1867-1904*, [w:] *Ziemiaństwo a ruchy niepodległościowe w Polsce XIX – XX wieku*, pod red. Wiesława Cabana i Mieczysława B. Markowskiego, Kielce 1994, s. 71-72.; tenże, *Ziemiaństwo wobec potrzeb oświatowych i wyznaniowych wsi lubelskiej i podlaskiej po powstaniu styczniowym*, [w:] *Wieś a dwór na ziemiach polskich*, Kielce, s. 104-105; J. Kowalik, *Dobra ziemskie Radzyń. Historia majątku od XVIII do XX wieku*, Archiwum Państwowe w Lublinie 2015; też, *Dobra ziemskie Radzyń i ich właściciele w XIX – XX wieku*, [w:] *Studia z dziejów ziemian 1795-1944*, pod red. Albina Kopruckowniaka, Lublin 2005, s. 54-61; też, *Dobra ziemskie Radzyń w posiadaniu rodu Szlubowskich*, „RRH”, T. 4, Rok 2006, s. 13-18; też, *Podróże czasów wojny i pokoju w świetle pamiętnika (dziennika) Bronisławy Doria-Dernałowicz*, [w:] *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie IV. Ziemiaństwo w podróży. Materiały IV sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamojskich w Kozłowie w dniach 8-10 X 2008 r.*, tom 2, Lublin 2010, s. 204-213; też, *Pałac w Radzynie Podlaskiej i jego mieszkańcy*, [w:] *Radzyń Podlaski. Miasto i rezydencja*, praca zbiorowa pod red. G. Michalskiej i D. Leszczyńskiej, Radzyń Podlaski, 2011, s. 71-98; „Kur. Warsz.” z dnia 16 VIII 1905 r., Nr 238, s. 2; *Lista członków Towarzystwa Rolniczego w Roku 1861*, broszura, b.d., poz. 3074 i 3075. W. Mich, *Związek Ziemian Polskich w Warszawie (1916-1926). Organizacja i wpływy*, Lublin 2007; K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, wyd. 2, Lipsk 1839-1845; *O kościół w Opolu*, wydane staraniem Bronisława Szlubowskiego, Warszawa 1910; *Sprawozdanie Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim za rok 1909*, R. II, Warszawa 1910, s. 290; *Sprawozdanie Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim za rok 1910*, R. II, Warszawa 1911, s. 305; [Szlubowski B.], Korwin, *Jak w obecnej chwili przedstawia się sprawa polska? Kilka uwag na czasie*, b.d.; *Rocznik Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim za rok 1911*, R. IV, Warszawa 1912, s. CVIII-CIX; *Rocznik Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim za rok 1912*, R. V, Warszawa 1913, s. CXLVIII-CXLIX; „WDP” Nr 1, 1918-1919, Łuków 1921, s. 6-7, 29-30; „Wieś i dwór” R. 1913, z. XVII, s. 38-40 T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, Poznań 1879; J. Żywicki, *Dwie historie. Przyczynek do dziejów rzymskokatolickiego budownictwa sakralnego na Lubelszczyźnie w początkach XX wieku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sec. L, r. 2004, s. 86 in.